

Серих О.В.,

к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу Міжнародного гуманітарного університету

ДЕЛІКТОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ (СТАН, СТРУКТУРА, ДИНАМІКА, ГЕОГРАФІЯ)

Анотація. У статті досліджено деліктологічні характеристики порушень митних правил – стан, структура, динаміка, географія та ін. Визначено поняття «митна деліктність», «деліктологія порушень митних правил», «стан митної деліктності», «структура митної деліктності», «динаміка митної деліктності», «географія митної деліктності». Доведено, що дослідження деліктологічних характеристик порушень митних правил сприятиме профілактиці порушень митних правил.

Ключові слова: митна деліктність, деліктологія порушень митних правил, профілактика порушень митних правил, порушення митних правил, стан, структура, динаміка, географія.

Постановка проблеми. Боротьба з контрабандою і порушеннями митних правил є одним із пріоритетних завдань, поставлених перед митною службою України Президентом України Віктором Януковичем. Про актуальність дослідження окремих деліктологічних характеристик сукупності порушень митних правил (стану, структури, динаміки, географії) свідчать матеріали статистики. Так, протягом 8 місяців 2012 року митними органами порушено 16 811 справ про порушення митних правил на суму 1,7 млрд. грн. З них 11 383 – справи, в яких реально вилучено предмети правопорушень на суму 614,91 млн. грн. Митними органами розглянуто 2 768 справ про порушення митних правил та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 6,28 млн. грн. [1]. Для практичної діяльності митних органів вельми важливо визначити тенденції у русі порушень митних правил, тобто їх динаміку, виявити у структурі порушень митних правил домінуючі делікти, дослідити поширення порушень митних правил та їх окремих видів у різних територіальних одиницях.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Дослідженням адміністративних правопорушень з позицій

адміністративної деліктології займалися такі вчені як Д.М. Бахрах, Е.Є. Гензюк, Є.В. Додін, М.П. Мишляєв, М.І. Нікулін, О.І. Остапенко, С.Д. Подлінев та ін. Внесок у розробку окремих питань порушень митних правил зробили фахівці з митної справи Ю.М. Дьомін, О.Б. Єгоров, С.В. Ківалов, Б.А. Кормич, О.О. Зотенко, П.В. Пашко, В.В. Прокопенко, Д.В. Приймаченко, В.І. Ремньов, О.В. Тодошак, О.П. Федотов та інші. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до проблем деліктології порушень митних правил як з боку науковців, так і з боку практичних працівників. Окремі деліктологічні питання (зокрема, профілактики порушень митних правил, детермінант, що обумовлюють їх вчинення) вивчали С.О. Баранов, С.Ю. Дьоміна, О.В. Константа, І.М. Романенко, А.А. Мудров та інші.

Однак, незважаючи на достатню розробленість питань, пов'язаних з порушеннями митних правил, у науці митного права недостатню уваги приділяється сучасному стану митної деліктності в Україні з урахуванням останніх перетворень, які відбуваються у митній сфері. На жаль, наукові дослідження з питань змін у структурі, динаміці порушень митних правил розвинені ще не на належному рівні, що обумовлено, по-перше, високою латентністю порушень митних правил, по-друге, складністю тих соціальних, економічних та інших явищ, що є детермінантами, і що впливають на структуру, динаміку, географію митної деліктності в Україні. Отже, з огляду на потреби адміністративно-правової науки, митного права та необхідності удосконалення діяльності митних органів щодо організації боротьби з порушеннями митних правил, тема дослідження є беззаперечно актуальною.

Метою цієї статті є розкриття деліктологічних характеристик сукупності порушень митних правил – стану, структури, динаміки, географії, топографії, часу.

Викладення основного матеріалу. Наявність певних ознак, які характеризують всю сукупність адміністративно-караних порушень митних правил як цілісне соціально-правове явище, специфічність причин і умов їх вчинення та заходів протидії цим порушенням дає підстави застосовувати термін «митна деліктність» при вивченні деліктологічних аспектів порушень митних правил.

Митна деліктність — це сукупність порушень митних правил, вчинених у певний період часу, в певному регіоні або в державі в цілому, що є самостійним системно-структурним утворенням, в якому окремі проступки є первинними елементами. Митна деліктність фіксує не окреме порушення митних правил, а їхню сукупність, масовість, структуру, динаміку та географію.

Як зазначав Ю.М. Дьомін, митне право, що розвивається і удосконалюється, потребує збагачення свого категоріального апарату і розширення світоглядного кругозору. З цією метою воно включає до свого складу такі поняття, як, наприклад, «деліктність», «девіантність», «дискреція» тощо, які дозволяють ясніше усвідомити складні проблеми, що стоять перед Держмитслужбою України [2, 483].

Митна деліктність має свою власну систему, тобто складається з поодиноких порушень митних правил, які можна згрупувати за різними ознаками, але в той же час є підсистемою — частиною адміністративної деліктності.

У дисертаційному дослідженні на тему «Деліктологія порушень митних правил» у 2007 році нами вже було обґрунтовано існування нового наукового напрямку — деліктології порушень митних правил, під якою розуміється науковий напрям, в рамках якого вивчаються сукупність порушень митних правил; її деліктологічні характеристики; причини та умови, що сприяють вчиненню порушень митних правил; профілактика таких порушень [3].

Сукупність порушень митних правил характеризуються певними ознаками, які властиві їй саме як цілісному явищу, на відміну від властивостей і ознак окремого правопорушення. Тобто митна деліктність характеризується станом, структурою, динамікою і географією.

Стан митної деліктності — це кількість порушень митних правил проступків в абсолютних цифрах або відносних показниках. Митна деліктність може характеризуватися

як кількістю осіб, яких притягують до відповідальності за порушення митних правил, так і кількістю виявлених порушень митних правил.

Показниками поширеності митної деліктності є її рівень (абсолютні числа правопорушень, правопорушників) та інтенсивність (коефіцієнти).

Наприклад, в абсолютних цифрах визначено, що за 10 місяців 2011 р. за фактами порушень митного законодавства митними органами заведено 23 780 справ про порушення митних правил [1].

У відносних показниках (коефіцієнтах) розраховується кількість осіб, яких було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення митних правил у певному періоді із розрахунку на певну кількість жителів (1 000, 10 000 і т.д.).

Але слід враховувати те, що стан адміністративної деліктності визначає офіційна статистика. Однак офіційною статистикою до стану деліктності не включаються латентні проступки. Латентна митна деліктність — це сукупність порушень митних правил на митній території України, які через ті або інші причини залишилися не виявленими або не зареєстрованими уповноваженими на те органами.

На стан митної деліктності впливають такі зміни в чинному законодавстві як, наприклад, виключення деяких товарів з переліку предмету митного правопорушення, збільшення або зменшення мінімального розміру предмета правопорушення, з якого встановлюється кримінальна відповідальність.

Як свідчить статистика, протягом 8 місяців 2012 року митними органами України порушено 140 кримінальних справ про контрабанду на суму 28,17 млн. грн. [1]. Зменшення кількості кримінальних справ про контрабанду відбулося у зв'язку з набранням чинності Закону України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [4], яким скасовано кримінальну відповідальність за вчинення «товарної» контрабанди та посилено адміністративну відповідальність за вчинення незаконного переміщення товарів через митний кордон України.

Структурою митної деліктності є якісний показник, який визначає питому вагу,

співвідношення усередині даного масиву різних видів порушень митних правил і залежить від вибору критерію побудови.

При характеристиці системі митної деліктності можна виокремити такий показник структури як склад порушення митних правил (безпосередній об'єкт посягання; ознаки об'єктивної сторони; суб'єкт; форма вини діяння (зокрема, співвідношення умисних і необережних порушень митних правил); спосіб вчинення порушення митних правил тощо).

Що стосується об'єкту посягання, то загальним об'єктом порушень митних правил є встановлений порядок управління. Порушення митних правил об'єднує родовий об'єкт — митна справа. Безпосередніми об'єктами порушень митних правил є: митний контроль; митні режими; митне оформлення; порядок сплати митних платежів [5, 217].

Якщо характеризувати порушення митних правил за ознакою об'єктивної сторони, то слід зазначити, що більшість порушень митних правил вчиняються у формі активної дії. Проте, такі порушення митних правил як неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем (ст. 475 Митного кодексу України (далі — МКУ) [6]), недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ) та деякі інші можуть вчинюватися у формі бездіяльності.

Способами вчинення порушень митних правил можуть бути: використання спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших; подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил відповідно до ст. 459 МКУ [6] можуть бути громадяни,

які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами — посадові особи цих підприємств. Під терміном «громадяни» згідно з п. 7 ст. 4 МКУ [6] розуміють фізичних осіб: громадян України, іноземців, осіб без громадянства.

Якщо вести мову про суб'єктивну сторону порушення митних правил, то склади цих порушень передбачають як умисну форму вини, так і необережність.

У структурі митної деліктності можна також виокремити повторну деліктність, деліктність різних соціальних груп населення (підприємців, громадян України, іноземців, чоловіків, жінок), деліктність спеціальних суб'єктів (професійну деліктність) тощо.

Наступною ознакою митної деліктності є динаміка митної деліктності. Динаміка митної деліктності — це зміна (збільшення, зменшення) кількісних та якісних показників порушень митних правил в цілому за певний період часу (тиждень, місяць, рік, п'ять років і т.д.) на тій або іншій території. При цьому в структурі митної деліктності можна прослідкувати динаміку поширення окремих видів порушень митних правил.

Дослідження динаміки порушень митних правил надасть можливість спостерігати дві найбільш важливі зміни цього явища у просторі та часі:

1) зміну стану порушень митних правил (зростання рівня порушень митних правил, кількості осіб, яких притягнуто до відповідальності);

2) зміну структури порушень митних правил, причому така зміна може відбуватися як на фоні підйому або спаду їх числа, так і при збереженні його стабільності (зростання кількості порушень митних правил, вчинених жінками, іноземними громадянами тощо).

Чинниками, що впливають на динаміку порушень митних правил, є такі: невчасне виявлення або невиявлення фактів вчинення порушень митних правил; зміни в чинному законодавстві; зміна демографічної структури (загальне збільшення чисельності населення країни, зміна статевої та вікової структури населення) та інші соціальні чинники.

Поширення порушень митних правил та їх окремих видів не є однаковим у різних регіонах, районах, територіальних одиницях.

Такий розподіл кількісних та якісних характеристик порушень митних правил та їх видів в територіальному аспекті називається географією. Географія митної деліктності — це її просторово-часовий розподіл.

Виходячи із специфіки митної деліктності, більшість порушень митних правил вчинюється у прикордонних областях, але для окремих видів порушень митних правил такий географічний розподіл не є характерним. Наприклад, таке порушення митних правил як порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 478 МКУ) [6] вчинюється на митному складі і пов'язане з порушенням порядку проведення операцій з товарами, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах. Порушення порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі, відповідальність за яке встановлена ст. 479 МКУ [6], обмежується територією магазину безмитної торгівлі.

Результати дослідження статистичних даних про порушення митних правил дозволяють виявити закономірності стосовно того, які види правопорушень є характерними для того чи іншого регіону. Так, на західному кордоні (Чопська митниця) основними видами товарів, що переміщуються через державний кордон України з порушенням митних правил, є промислові товари, побутова техніка, автозапчастини, одяг, взуття, продукти харчування, алкогольні та безалкогольні напої, мобільні телефони. Тютюнові вироби залишаються одним із основних товарів, який незаконно переміщують через кордон у цьому регіоні [7]. Отже, можна констатувати, що територіальний аспект поширення порушень митних правил є надзвичайно важливим у практичній роботі для оптимізації діяльності митних органів по боротьбі з митними правопорушеннями і організації їх попередження.

До інших деліктологічних ознак відноситься часова ознака, тобто час вчинення порушення митних правил. Як правило, переміщення через митний кордон товарів, транспортних засобів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вчинюється, як правило, вночі або присмерком, а при перетині кордону автотранспортним засобом — у світлий час доби. Часто таке правопорушення

скоюється у вихідні, передсвяткові, святкові дні, а також у погану погоду.

І, нарешті, митна деліктність характеризується топографічною ознакою — конкретним місцем вчинення правопорушення, тобто на транспорті (наприклад, в купе пасажирського потягу), на прикордонних залізничних станціях, міжнародних морських, річкових та авіаційних портах, у приміщенні митниці та ін.

Важливим є також дослідження місць, які утруднюють виявлення товарів та інших предметів, що переміщуються незаконним шляхом через митний кордон. Крім традиційно використовуваних чемоданів з подвійним дном для приховування від митного контролю валюти, наркотиків, правопорушники застосовують пляшки для дитячого харчування, посуд, дитячі іграшки, ручки парасольок, портмоне, продукти харчування та інші предмети, що утруднюють їх безпосереднє виявлення.

Нерідко громадяни провозять предмети (валюту, цінності) в одязі (потайних кишенях, поясах, підкладках, нижній білизні), у взутті (у каблуках, потовщених підошвах взуття), в головних уборах, у прикрасах (сережках, кулонах), у зачісці, іноді в органах тіла. Тому під час застосування уповноваженою особою митного органу особистого огляду, як виняткової форми митного контролю, оглядаються всі дрібні предмети, що є у громадянина, який підлягає огляду (палиці, парасолі, запальнички, самописки, цигарниці тощо), а також головні убори, зачіска, кисті рук, ступні ніг; верхній одяг і взуття, білизна, зняті таким громадянином та ін.; крізь білизну на дотик перевіряється наявність сторонніх предметів на тілі. Під час огляду митники беруть до уваги демаскуючі ознаки (сліди ремонту одягу і взуття, бинти або пов'язки на окремих частинах тіла та ін.), використовуючи знання характерних засобів приховування тих чи інших предметів та цінностей.

Висновок. Досліджуючи стан, структуру, динаміку та інші ознаки митної деліктності, можна прослідкувати деякі стійкі зв'язки (наприклад, розподіл видів порушень митних правил), що пояснюється відносною стабільністю причин і умов, які сприяють їх вчиненню. На статистичні показники сукупності порушень митних правил впливають супутні умови — такі чинники, як час доби, місце вчинення правопорушення. Динаміка митної деліктності

надасть можливість розкрити тенденції у русі порушень митних правил, що надзвичайно важливо для наукових рекомендацій щодо попередження правопорушень у митній сфері. Вивчення географії митної деліктності сприятиме профілактиці певних видів порушень митних правил.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Державної митної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>.
2. Демин Ю. М. Таможенный контроль в Украине (Bibliotheca Studiorum) : монографія / Ю. М. Демин. — К. : Преса України, 2004. — 542 с.
3. Серых О. В. Деліктологія порушень митних правил : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. В. Серых ; Одеська нац. юрид. академія. — О., 2007. — 192 с.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 25. — Ст. 263.
5. Ківалов С. В. Митна політика та митне право в Україні / С. В. Ківалов. — Одеса : Юрид. л-ра, 2006. — 360 с.
6. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 32. — Ст. 1175.
7. Закарпатський інформаційний тижневик «Р.І.О.» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://rionews.com.ua/news/all/now/n1225671417>.

Серых Е.В. Деліктологіческие признаки нарушений таможенных правил (состояние, структура, динамика, география).

Аннотація. В статті досліджені деліктологічні характеристики порушень таможених правил — состояние, структура, динамика, география и др. Определены понятия «таможенная деликтность», «деликтология нарушений таможенных правил», «состояние таможенной деликтности», «структура таможенной деликтности», «динамика таможенной деликтности», «география таможенной деликтности». Доказано, что исследование деликтологических характеристик нарушений таможенных правил будет способствовать профилактике нарушений таможенных правил.

Ключевые слова: таможенная деликтность, деликтология нарушений таможенных правил, профилактика нарушений таможенных правил, нарушения таможенных правил, состояние, структура, динамика, география.

Serykh E.V. The delictual characteristics of customs violations (conditions, structure, dynamics, and geography).

Summary. The delictual characteristics of customs violations such as the conditions, structure, dynamics, and geography are thoroughly considered in the article. The research defines a new notion such as «customs tort», «Tort Science of Customs Rules Violations», conditions, structure, dynamics, geography of customs rules violations. Research of delictual characteristics of customs violations such will be instrumental in the prevention of customs rules violations it is proved.

Keywords: customs tort, Tort Science of Customs Rules Violations, prevention of customs rules violations, customs rules violations, conditions, structure, dynamics, geography.